

BRONWATER- EN LIMONADEBEDRIJVEN IN OOST-VLAANDEREN

door Guido Deseyn, wetenschappelijk medewerker MIAT

Het bronhuis (?) van de *Eaux Minérales de Baellegem* te Zottegem uit het Interbellum. (verzameling MIAT, Gent)

Natuurlijk : water...

Verscheidene bronwater- en limonadebedrijfjes zijn in Oost-Vlaanderen in de voorbije decennia opgestart en terug verdwenen.

Zo bijvoorbeeld hield een tiental jaren geleden de **Windeke Bron**, gevestigd in het Blauwkasteel te Scheldewindeke, op te bestaan.

Of nog de **Eaux Minérales de Baellegem**, opgestart in 1934-1935 door A. Madelin-Demilly en stopgezet bij het begin van WO II. Bij dit bedrijf werd door de toenmalige eigenaar een fraaie Art Deco-villa opgetrokken, een kuuroord waardig (zie foto's). Nadien is er nog tot ca 1965 door een zekere Van Aelbrouck gebotteld.

Vermoedelijk hebben recent ook **Toss Bronnen** te Wortegem-Petegem (Oudenaarde) en **Castle Bronnen** te Ophasselt (Geraardsbergen) hun productie gestaakt. Nog in 1988 zijn ze door de heemkundige Marcel De BOE vermeld.

Tien natuurlijke bronwater-exploitanten en limonadefabrikanten hebben zich tot vandaag met succes kunnen handhaven: **Konings- en Topbronnen** te (Neder)Brakel, **Christiana, Pura en Reina Bronnen** te Dikkelvenne-Gavere, **Straalbronnen** te Nukerke-Maarkedal, **Amelberga Bronnen** te Mater, **Ginstbronnen** te Moortzele-Scheldewindeke, **Colina Bronnen** te Kluisbergen en **Fontana Bronnen** in Maarke-Kerkem. En ook de brouwerij **Roman** (Mater) heeft haar eigen bron.

Met de stijgende vraag in onze huidige 'watercultuur' kan het hen alleen verder voor de wind -of is het water- blijven gaan...

Etiket voor het water **Windeke-Bron**, van het Blauwkasteel te Scheldewindeke, een gedeponeerd merk onder het handelsregister Gent 59539. Het bedrijfje gevestigd in een zijvleugel van het kasteel (voormalige stallingen?) verdween een tiental jaar geleden. Het eigenlijke kasteel werd reeds midden de jaren 1950 steen voor steen (met het oog op een mogelijke heropbouw?) gesloopt. (7.50 x 11.00, verzameling MIAT, Gent)

Briefomslag en bijhorend briefpapier in prachtige quadrochromie van de ROC-bronnen, *La Centrale des Boissons Gazeuses*, een verdwenen coöperatieve vereniging met vestiging in de Sint-Jozefstraat en de Rode Lijvekensstraat te Gent. (27.60 x 21.60, 10.00 x 22.00, verzameling MIAT, Gent)

La Centrale

DES BOISSONS GAZEUSES

SOCIÉTÉ COOPÉRATIVE

PROPRIÉTAIRE

DES

ROC BRONNEN

ROC CITRON

EXTRA CENTRAL LEMONADE

Marques Commerciales déposées

Registre du Commerce Gand N° 269

Comptes chèques postaux : 2149.56

TÉL. 11885

GAND, LE 19
RUE DES FILLES DIEU, 21

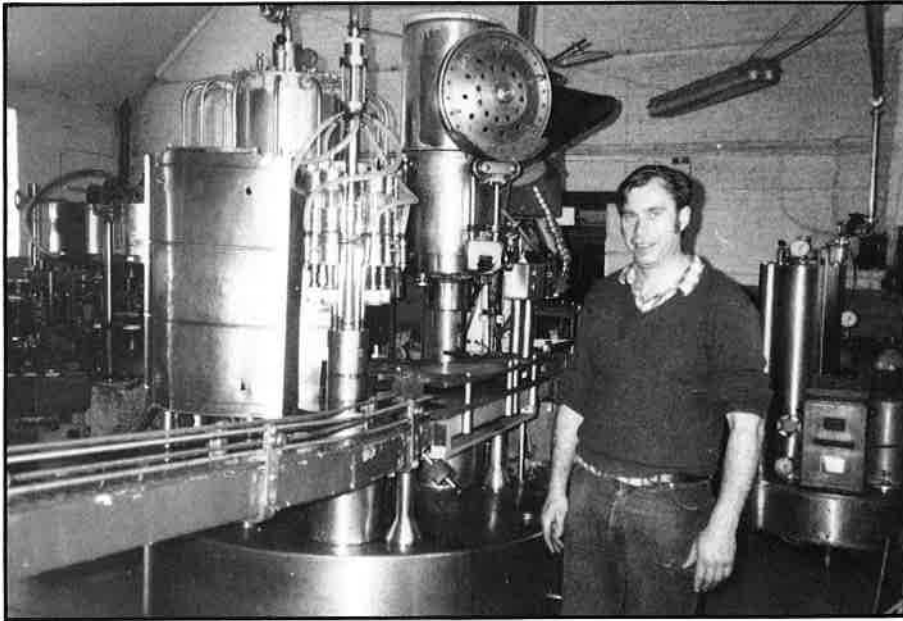
La Centrale
DES
BOISSONS GAZEUSES
SOCIÉTÉ COOPÉRATIVE

USINES & BUREAUX :
12, RUE ST-JOSEPH
GAND ■ ■ ■
TÉLÉPHONE 118.85

ROC BRONNEN

ROC BRONNEN

AMELBERGA BRONNEN

Een der kleinste bedrijfjes in de reeks van de Oostvlaamse bronwater en limonadefabrikanten is dat van **Amelberga Bronnen**. Nochtans wordt met een up-to-date installatie flink weerwerk geboden aan de concurrentie.

In 1922 opgestart door J. B. Christiaens en nadien verder uitgebaat door de vier kinderen Christiaens, heeft Amelberga Bronnen zich tot op heden kunnen waarmaken. Het bedrijfje in de Kerkgate (zie ook 'legendes' elders in dit nummer), wordt vandaag nog gerund door twee kinderen Christiaens en een nieuwkomer, Cansse.

Eén der huidige exploitanten van de Amelberga Bronnen, de heer Christiaens bij zijn moderne bottelarij.
(verzameling MIAT, Gent)

Twee generaties huidige eigenaars van Christiana Bronnen, de familie Leyman.
(verzameling MIAT, Gent)

Interbellum-etiket van Christiana Bronnen.
(verzameling Leyman, Dikkelvenne)

De Sint-Amelberga-kapel bij de gelijknamige bron, rechts in beeld gelegen onder een lindboom.
(verzameling MIAT, Gent)

Vraagt overal het echte en natuurlijk water

Christiana Bronnen

HET BESTE DER TAFELWATERS

Hoofdlepot voor België :

Wondelgenstraat, 64, Gent.

Koopt uwe

WIJNEN, LIKEUREN,
LIMONADEN, SIPHONS,
SALT'S STOUT
AUDENAARDSCH BIER
van het huis

:- Wed. Lyneel-Van Glabeke :-

Alles wordt vrij thuis geleverd.

Vraagt Prijs-Condities en Stalen Gratis.

Men vraagt Depothouders en Voortverkopers voor alle steden, nits goed commissieloon.

Druckery Hoebke-Wannijn, 27, Sijpstraat, Gent

Reclame-strooibiljet (voor WO I?).
(RUG, Fonds Vliegende Bladen)

CHRISTIANA BRONNEN

De (St.) Christiana Bronnen hebben als dusdanig een lange traditie binnen Gavere en Dikkelvenne (zie ook 'legendes' elders in dit nummer).

Als limonadefabriek werd het door de familie Leyman opgericht in het gehucht Rooigem-Gavere anno 1921, onder de benaming Type Bronnen.

De gebroeders Leyman verhuisden in 1932-33 naar de Onderstraat te Dikkelvenne en konden zich tenslotte in 1939 vlak naast de Christianabron, de 'parel der bronnen' in de Rotsestraat vestigen. Het hoogwaardig water (van een overigens publieke bron) dat zij daar capteren op 11° Celcius, kan gerust concurreren met het Franse of Duitse bronwater.

Roland Leyman is de huidige exploitant, doch zoon Ronny bereid zich nu reeds op het verder zetten van het bedrijf voor.

GINST BRONNEN

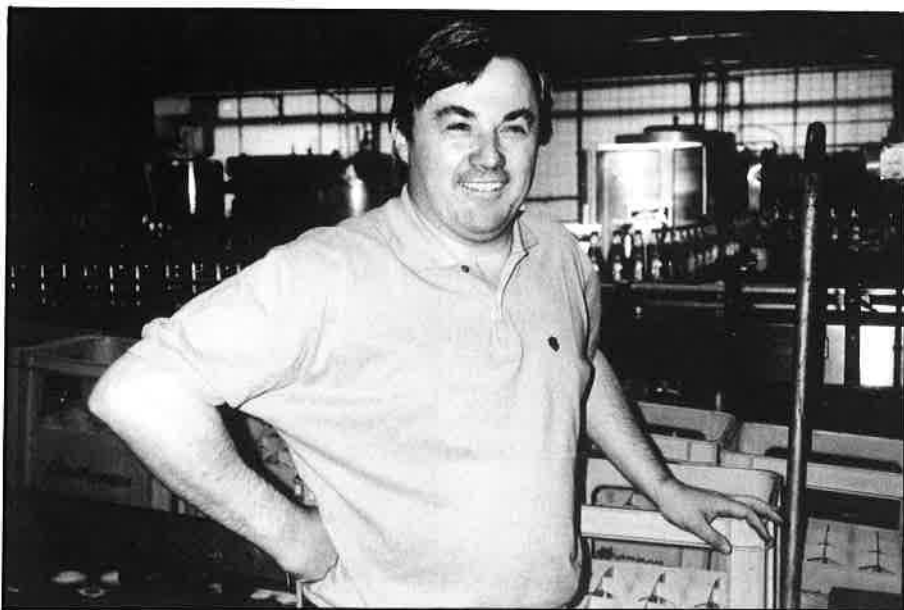
Ginst Bronnen is in 1897 gesticht te Moortsele binnen het buitenverblijf van de Gentse vrederechter en provincieraadslid Tibbaut. Gelegen op de flanken van de Ginstberg, werd het uitgebaat door zijn zoon Ivan.

Het licht-ijzerhoudend natuurlijk bronwater werd onderzocht door de plaatselijke waterspecialist priester Auguste BOULANGÉ en de Gentse universiteitsprofessor Edmond DONNY-BAERTSOEN (zelf eigenaar van een limonadefabriek). Deze laatste ontwikkelde een winning-schema met plans en foto's dat op de Provinciale Tentoonstelling te Gent in 1898 werd bekroond. Voor de commercialisatie van het bronwater werd al gauw een NV opgericht, de *Société Fermière des Sources du Ginstberg*. Het prachtige, oorspronkelijk 20 ha groot parkdomein kwam in de jaren 1930 door huwelijk in bezit van de procureur des Konings Van Thorenburg uit Ieper.

Ivan Tibbaut bleef uitbater tot na WO II, waarna de zoon van dokter Verstraete het bedrijf overnam.

De aansluiting met de spoorweg voor export was, net als bij Top- en Koningsbronnen, aanwezig doch er werd nooit gebruik van gemaakt.

In 1958 kwam Ginst Bronnen in handen van de vader van de huidige uitbater, Daniël Van de Velde, die de fakkel in 1983 aan zijn zoon Eric doorgaf.

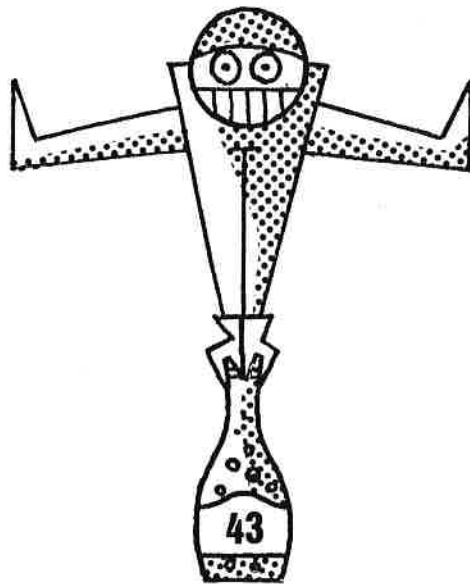

De huidige uitbater van Ginst Bronnen, de heer Eric Van de Velde, in zijn bedrijf. (verzameling MIAT, Gent)

Interbellum-etiket van de *Société Fermière des Sources du Ginstberg*. (verzameling Van de Velde, Moortsele)

Veelkleurig metalen reclamebord Ginst-Bronnen, Interbellum. (verzameling Van de Velde, Moortsele)

KONINGSBRONNEN-KaBé

Op de bovenloop van de Zwalmbeek, op de Brusselse Straat te Nederbrakel tegenover Top-Bronnen gelegen, is vanaf 1908 een tweede bron gecommercialiseerd door Jozef Meirschman, een textielabrikant uit Aalst. Hij was daarbij geïnspireerd door het succes van zijn overbuur.

Het betrof één van de zes bronnen natuurlijk niet-gashoudend mineraal water die tussen Ronse en Geraardsbergen aan te treffen zijn.

Op de Internationale Tentoonstelling van Parijs in 1908 verwierf Meirschman met **Koningsbronnen** reeds een diploma.

Een hevige concurrentiestrijd om de Vlaamse markt ontbrandde tussen beide tegenover elkaar liggende bedrijven. Treinladingen vol Top en KaBé werden per spoor naar de kust vervoerd.

Door de uitmuntende eigenschappen van het erkend mineraal water nam het bedrijf snel uitbreiding en bereikte in 1930 reeds 1.600.000 liter, zelfs met de toen eerder primitieve produktiemiddelen.

De tweede wereldoorlog zou de expansie van de water- en limonadenijverheid zware klappen toedienen. In 1943 werd KaBé opgekocht door de brouwerij Van Roy uit Wieze. Na 1945 ging het weer bergopwaarts en in 1976 werd 12.000.000 liter gebotteld, o.a. voor het gamma Royal-limonades. **KaBé** lanceerde begin 1970 als eerste bedrijf in België mineraal water in kartonnen tweeliter verpakkingen. Merkwaardigerwijze werd het geen commercieel succes en is de produktie stop gezet.

Door zijn goede faam en de uitzonderlijk hygiënische installatie werd o.a. KaBé uitgekozen door de Amerikaanse firma Canada Dry voor het bottelen van haar limonades.

Huidig technisch directeur, de heer Haemers, voor de vlag van Koningsbronnen. (verzameling MIAT, Gent)

De stichter van Koningsbronnen, de heer Meirschman te midden van collega's in de tuin van zijn buitenverblijf in Nederbrakel, ca 1910. (verzameing KaBé, Nederbrakel)

Twee reclame-postkaarten ca 1910 met tekst: *Tomy, le sympathique nègre du Café "Terrasse" Ostende avec sa boisson favorite KONINGS-BRONNEN* (14,00 x 9,00, verzameling KaBé, Nederbrakel)

Etiket voor **Radiosa**, verdeeld door de firma KaBé, destijds geremd (!) om zijn radioactieve bestanddelen (radium) en door apotheker-chemicus Leon Piers als zeer heilzaam aanbevolen (blauw en rood, 10,50 x 16,00, verzameling KaBé, Nederbrakel)

Tomy, le sympathique nègre du Café "Terrasse" Ostende avec sa boisson favorite KONINGS-BRONNEN

Tomy, le sympathique nègre du Café "Terrasse" Ostende avec sa boisson favorite KONINGS-BRONNEN

PURA BRONNEN

Vóór wereldoorlog 1914-1918 bestond in de Toekomststraat te Dikkelvenne, ter plaatse van de huidige moderne bottelarij Pura, op het driehonderd jaar oude Saeghershof aan de Molenbeek, een watermolen, annex likeurstokerij. Deze ging in het Interbellum teniet.

Tussen 1944 en 1953 werd er door Willy Smet een limonadefabriek ingericht, in dit laatste jaar overgenomen door Louis Van de Velde.

De huidige eigenaar, Gustaaf Van den Bossche bouwde vanaf 1966 Pura Bronnen uit tot een concurrentieel bedrijf met een botteling van 6 miljoen liter per jaar, mede door een oude familietraditie. Zijn broer baat immers de reeds in 1910 gestichte limonadefabriek De Welkom uit te Appels-Dendermonde.

Binnen Pura wordt Gustaaf Van den Bossche opgevolgd door zijn zoon.

Interbellum-etiket van Pura-bronnen, met het 'Saeghershof'.
(verzameling MIAT, Gent)

REINA BRONNEN

In 1986 vierde Reina Bronnen haar 75-jarig bestaan. In 1911 was de exploitatie van de 'Ziekenput'-bron opgestart. Deze bron, zoals de meeste bronnen in de Vlaamse Ardennen, is zoutarm en niet- tot licht-ijzerhoudend, wat haar succes in de voorbije eeuwen verklaard. Sommige Dikkelvense bronnen hebben een debiet van 25 à 30 liter per minuut met een temperatuur schommelend tussen de 9 à 15° Celsius, al naargelang de bron.

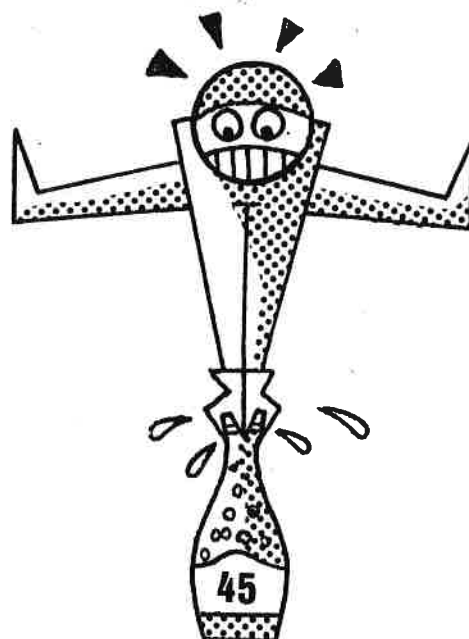
Deze kwaliteiten bepaalden de keuze van de stichter, Georges Van Hecke,

De huidige eigenaar van Reina Bronnen, de heer Luc Goossens, in zijn bedrijf.
(verzameling MIAT, Gent)

die de bron de naam 'Reina' meegaf en ze uitbaatte tot het faillissement in 1939. In dat jaar kon Richard Schreyer het bedrijf overnemen en deponeren als 'Dick'-bronnen (de afkorting van Richard, inspelend op de toenmalige anglofiële mode).

In 1978 werd het succesvol gebleken hoogwaardig fruitsap Tutti Frutti aan het assortiment toegevoegd. Een drietal jaar geleden, bij de dood van Richard Schreyer, is het bedrijf overgegaan in handen van de huidige eigenaar, Luc Goossens, die opnieuw met de traditie van de oorspronkelijke 'Reina'-benaming aanknoopte.

Topbronnen in Nederbrakel: het kasteel van de eigenaar en eerste uitbater van de bron, in het begin van onze eeuw.

Topbronnen in Nederbrakel: de toegang tot de fabriek

Flessenetiket voor TOPKOLA-American Taste!
(7.50 x 7.00, verzameling MIAT, Gent)

WAARBORG 4fr. TOP BRONNEN S.P.R.L. NEDERBRAKEL CAUTION 4fr.

TOP BRONNEN

Reeds in de 18de eeuw stond het bronwater van Nederbrakel als 'uitzonderlijke eigenschappen bezittend' bekend. Toenmalige geneesheren schreven aan hun patiënten een kuur 'Brakels water' voor, van een bron die merkwaardigerwijze hoog op de Toepberg, op de 'top' ontsprong.

In 1905 werd door François Hoebeke, een luciferfabrikant uit Geraardsbergen tenslotte **Top Bronnen** opgericht. Tijdens zijn verblijf in het mondaine Oostende was het hem opgevallen dat de Engelse aristocratie mineraal water uit flesjes dronk en hij dacht al gauw aan het commercialiseren van de aloude bron op zijn buitenverblijf dat hij in 1888 had aangekocht.

Het water werd gecapteerd op zijn prachtig beboste domein van 25 ha op de heuvelrug.

In het begin der jaren 1930 werden in de zomerperiode tot 150.000 liter water gebotteld om aan de vraag te kunnen voldoen (in de winter ca 50.000 liter). Omdat het water van de eerste bron ontoereikend bleek, moesten een aantal bronnen met tunnels verbonden, en naar de veertig meter lager liggende bottelarij geleid.

Het was steeds zijn droom geweest het Top-domein uit te bouwen tot een tweede Spa. Een heus kuuroord naar Duits voorbeeld in de Vlaamse Ardennen, temidden van het fraaie park en de vijvers, twee Art Nouveau-chalets en kunstmatige grot inclus. Het heeft niet mogen zijn.

François Hoebeke overleed in 1917. Zijn zonen bouwden de firma verder met groot succes uit.

Recent is Top Bronnen ingelijfd bij de NV Inex.

Het dagelijks laden en lossen der treinen. Op de huifkarren de publiciteit voor Topbronnen. Waarschijnlijk is het de eigenaar die fier vooraan poseert, met zijn arbeiders op een kluitje op de achtergrond...

(4 postkaarten, daterend van rond 1910-1911, 9,00 x 14,00, verzameling MIAT, Gent en Jérôme Storme, Gent)

Interbellum-logo van Top-bronnen: een piccolo versus de 'Pierrot' van Spa... (verzameling MIAT, Gent)

**STRAALBRONNEN
FONTANABRONNEN
COLINABRONNEN**

Een aantal bronnen werden slechts in recente decennia geëxploiteerd, inspeland op het succes der oudere bedrijven en tegemoetkomend aan de stijgende vraag naar zuiver water.

Straalbronnen heeft daarin reeds een stevige traditie opgebouwd. Bescheiden opgericht in 1932 door Herbert Van Der Donckt, grootvader van de huidige eigenaar Louis-Philippe, is het bedrijf in 1962 gemoderniseerd en uitgebreid tot haar huidige omvang. De bron werd wel reeds vermeld in 1794 bij de familieboerderij annex brouwerij 'De Fonteyne'. Als één van de vier Etikhoofse brouwerijen bleef deze in gebruik tot ca 1940.

Tot de recentere bronwater- en limonadebottelarijen behoren Fontanabronnen en Colinabronnen.

Fontanabronnen is in 1955 opgestart op een bestaande bron. In Maarke-Kerkem wordt enkel bruisend en niet-bruisend mineraal water gebotteld. In de hoofdzetel te Temse worden de limonades aangemaakt.

Colinabronnen op de Hoogberg te Kluisbergen is schitterend gelegen te midden van een uitgestrekt bos boven op een helling.

In deze beschermde groene zone zijn diverse bronnen aan te treffen. Brouwerij Clarisse uit Oudenaarde begon de exploitatie van één ervan in 1971.

Interieur bottelarij Straalbronnen begin jaren 1960.
(verzameling Straalbronnen, Maarkedal)

De droom van het bronwater der Vlaamse arden: glasraam met fontein in de riante Art Deco-villa van de voormalige *Eaux de Baelogem* (Zottegem).
(verzameling MIAT, Gent)

